

Bij de opening van *The Disasters of War*

Kersgallery Amsterdam, 12 september 2014

Dames en heren,

Namens alle deelnemende kunstenaars heet ik u van harte welkom op de tentoonstelling *The Disasters of War*. Met uw komst toont u een zeker engagement met de wereld, want alleen al de wil om de verschrikkingen van de oorlog onder ogen te zien is een vorm van actieve betrokkenheid. De kans is heel groot dat u zelf nooit een oorlog heeft meegemaakt, aangezien die aan deze kant van de wereld al bijna zeventig jaar is uitgebleven. Maar u voelt dat die lange vrede geen enkele garantie biedt voor de toekomst, dat de vlam maar in de pan hoeft te slaan en de hele planeet staat in lichterlaaie. Dat u daarvan doordrongen bent geeft u het gevoel moreel hoger te staan dan al die mensen die liever hun oren sluiten voor dat onheilspellende gerommel in de verte en de onontwarbare vijandelijkheden afdoen als een ver-van-mijn-bed-show. Soms discussieert u met die mensen, u vecht te vuur en te zwaard met uw woorden. Maar winnen kunt u niet, want hoezeer u ook aan de goede kant staat in zo'n debat, op de finale vraag zult u het antwoord schuldig moeten blijven. Die vraag luidt: 'Als je oorlog echt zo kwalijk vindt, wat doe je er dan zelf aan?' U zou niet bepaald een sterke indruk maken als u zou antwoorden: 'Ik ga tenminste nog weleens naar een tentoonstelling als *The Disasters of War*.' 'Ha gezellig,' zou u te horen krijgen, 'glaasje wijn erbij, beetje netwerken, en ondertussen lekker babbelen over kunst en oorlog!' En voor u het wist zou u zich meer een ramptoerist voelen dan een pacifist. Daarom zou ik u ten sterkste aanraden: kijkt u rustig rond, laat uw gedachten

gaan over wat u ziet, maar heb niet achteraf het gevoel dat u daarmee iets tegen de verschrikkingen van de oorlog hebt gedaán. Geloof me, pas als u die bescheiden houding bereikt begint u er iets van te begrijpen. Het punt is: deze tentoonstelling heet wel *The Disasters of War*, maar dat wil niet zeggen dat hier de rampen van de oorlog worden weergegeven. Wij kunstenaars verslaan de oorlog niet. Wij zijn geen journalisten, geen oorlogsfotografen. Een foto bij een verslag van een gevecht tussen Koerden en Islamitische Staat zou tot een groot schandaal leiden als bleek dat de fotograaf in werkelijkheid een afdruk had geleverd van een zelf in zijn achtertuin in elkaar gezette oorlogsscène. Maar wij kunstenaars mogen zoiets vrijelijk doen, sterker nog, wij moeten dat doen, daarom zijn wij kunstenaars. Als kunstenaars zijn wij gehouden om misschien wel uit te gaan van de werkelijkheid, maar die vervolgens ook boven zichzelf uit te tillen. Zodanig dat u als kijker die werkelijkheid kunt verplaatsen en ergens anders weer kunt laten neerdalen. Voor de oorlogsfotografie eindigde de Tweede Wereldoorlog in 1945, terwijl voor de kunst de Tweede Wereldoorlog in 1945 begon, dat is het verschil. En nog altijd is de Tweede Wereldoorlog niet afgelopen voor de kunst. Dat is weer het mooie van oorlog: hij hoeft maar een paar jaar te duren om de kunst een eeuw lang van een schat aan explosief materiaal te voorzien. Een paar indringende oorlogsfragmenten kunnen genoeg zijn voor een kunstenaar om een heel oeuvre op te bouwen. Om onderweg niets van de lading te verliezen zal de kunstenaar die oorlog moeten verlichten én verzwaren, moeten verkleinen én vergroten. Hij ontkomt er niet aan de stier bij de horens te vatten en zijn pijlen er diep in te steken, en tegelijkertijd, om de blik zo zuiver mogelijk te houden, zo ver mogelijk van de stier vandaan te blijven. Dat is de reden dat kunstenaars die de oorlog het meest expliciet tot hun onderwerp

hebben gemaakt, er ook altijd op de meest expliciete manier afstand van nemen. In de Groene Amsterdammer van deze week staat een gesprek met Armando. De interviewer vraagt: 'Komt uw inspiratie uit de oorlog, zoals Armando-kenners beweren?' Armando antwoordt pertinent: 'Nee, het is andersom. Je inspiratie is voornamelijk je jeugd. En toevallig heb ik die jeugd in de oorlog meegemaakt. Het is dus niet de oorlog, het is méér, dat heb ik al zo vaak gezegd: het is de tragiek van de mens. Mensen hebben af en toe een ontzettende drang om elkaar de hersens in te slaan. Kain sloeg Abel dood, daar begon het al mee, en dat is nog steeds bezig. Oorlogen zijn er altijd geweest, ik heb niets bijzonders beleefd.' Kijk, daar gaat het om. Wat u in deze tentoonstelling ziet is de oorlog niet, het is méér. Anders dan de oorlogsfotografen, die er steeds dichterbij proberen te zitten, nemen kunstenaars juist afstand van de oorlog, om zo des te beter dat méér te kunnen oproepen. Ook Picasso, toch de schilder van hét icoon van oorlogskunst, de wereldberoemde *Guernica*, nam die afstand. Hij schilderde het werk in 1937, na de verwoesting van het gelijknamige Baskische stadje door de Duitsers, die het bombarderen alvast een beetje aan het oefenen waren voor de Tweede Wereldoorlog. Er vielen 7000 doden. Maar tegen een Amerikaanse oorlogscorrespondent zei Picasso: 'Ik heb de oorlog niet geschilderd, want ik ben niet het soort schilder dat eropuit gaat om als een fotograaf iets vast te leggen.' Het kon zijn, zei hij erbij, dat de oorlog desondanks in zijn werk was geslopen of dat zijn stijl er door veranderd was, maar dat moesten anderen maar uitzoeken. 'Ikzelf weet dat niet.' In zulke uitspraken voel je de quarantaine waarin de kunst kost wat kost gehouden moet worden om haar voor de kleinste politieke infectie te behoeden. Maar hoe zit het dan met Goya, hoor ik u denken, de maker van de al even

beroemde *Los Desastres de la Guerra*, waarnaar onze tentoonstelling is vernoemd? Dat was toch echt een beeldverslag van de Frans-Spaanse oorlog, een soort oorlogsfotografie voordat de fotografie bestond? Jazeker, maar ook Goya was het niet om de oorlog zelf te doen. Op een van zijn tekeningen heeft hij geschreven dat hij met zijn werk geen andere bedoeling had dan 'schadelijke, algemeen aanvaarde ideeën uit te bannen' en 'de solide getuigenissen van de waarheid vast te leggen'. Veelmeer dan het slagveld zelf te laten zien keert hij dat hele slagveld binnenste buiten. Hij heeft het opgedeeld in vele kleinschalige taferelen, met telkens maar een paar mensen erop, waardoor de serie in al haar gruwelijkheid een zekere intimiteit krijgt. Zo sterk als de twee partijen in hun uiterlijk verschillen (de Fransen hebben mooie uniformen en echte wapens, terwijl de Spanjaarden met messen en in lompen vechten), zo weinig verschillen ze in hun gedragingen. Beestachtige moordenaars en verkrachters zijn het, allemaal. Iedereen is wild, de vrouwen niet minder dan de mannen, en die wildheid bedaart niet als de tegenstanders zijn gedood. Dan wordt de woede nog eens gekoeld op de lijken, door die te ontmannen, te onthoofden en in bomen te hangen. De mens is de mens een wolf, dat is wat Goya wil uitdrukken. En er is, lijkt mij, geen reden om aan te nemen dat die wolf meer zou zitten in de mens die de oorlog schouderophalend de rug toekent omdat die toevallig ver weg is, dan in de mens die weleens tentoonstellingen bezoekt met titels als *The Disasters of War* of daar als kunstenaar aan bijdraagt.

Ik dank u voor uw aandacht.

© **Cornel Bierens, Amsterdam**